

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

№ 16/3-100/8625-1(29495)

"14" 02 2019 р.

В И С Н О В О К на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій)» (реєстр. № 8625-1 від 26.07.2018 р.)

У законопроекті, який є альтернативним до законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав дітей при використанні допоміжних репродуктивних технологій)» від 18.07.2018 р. № 8625, пропонується внести зміни до ст. 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі - Основи) та ст. 149 Кримінального кодексу України, що мають на меті врегулювання на рівні закону застосування допоміжних репродуктивних технологій, а саме, передбачити чітке визначення кола та умов до осіб, щодо яких можуть бути застосовані методики допоміжних репродуктивних технологій, їх прав, унормування прав сторін при використанні методики сурогатного (замінного) материнства, а також визначити кримінальну відповідальність за експлуатацією людини у вигляді примусового використання жінки для перенесення в її організм ембріону людини з метою виношування та народження дитини (п. 2 пояснівальної записки).

Передбачається, зокрема, що «право на застосування допоміжних репродуктивних технологій мають громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні та іноземці, які тимчасово перебувають в Україні в порядку передбаченому законодавством».

Головне науково-експертне управління вважає за доцільне висловити щодо законопроекту такі зауваження.

1. Проблема правового регулювання інституту допоміжних репродуктивних технологій в Україні є доволі актуальною, а тому законодавча ініціатива щодо її вирішення оцінюється позитивно. Зумовлено це тим, що на теперішній час Україна перетворюється на один із світових

центрів сурогатного материнства¹. Пов'язана така активізація, зокрема, із забороною сурогатного материнства для іноземців в Індії.

При розгляді законопроекту необхідно врахувати положення міжнародно-правових актів, які діють у сфері використання здобутків наукових технологій, зокрема, Декларацію про використання науково-технічного прогресу в інтересах миру і на благо людства (прийнята резолюцією 3384 (XXX) Генеральної Асамблеї 1975 р.), Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 37/194 «Принципи медичної етики» (1982 р.), Загальну декларацію про геном та права людини (1997 р.).

Важливим з точки зору забезпечення належного правового регулювання сурогатного материнства, на нашу думку, є також врахування вимог Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину (Україна підписала 22.03.2002 р.²), зокрема, щодо неприпустимості використання допоміжних медичних технологій для вибору статі дитини, яка має народитись, за винятком випадків, коли це робиться задля уникнення серйозних спадкових захворювань, що пов'язані зі статтю (ст. 14), та заборони використання людського тіла як джерела отримання фінансової вигоди (ст. 21).

Аналізуючи міжнародний досвід застосування сурогатного материнства, варто звернути увагу на те, що ситуація у цій сфері неоднозначна. Так, сурогатне материнство заборонено в Австрії, Італії, Китаї, Норвегії, Туреччині, Швеції, Франції, окремих штатах США (Аризона, Мічиган). У Законі ФРН «Про захист ембріонів» під загрозою кримінального переслідування лікарям заборонено здійснювати будь-які дії, спрямовані на виношування жінкою «чужої» яйцеклітини.

В інших державах заборонені комерційні угоди з приводу сурогатного материнства: у певних штатах США (Нью-Гемпшир, Вірджинія), Данії, Ізраїлі, Канаді. У Великобританії дозволяється оплата поточних витрат сурогатної матері, а в Нідерландах забороняється реклама сурогатного материнства, пропозиції послуг сурогатних матерів і їх підбір. Легалізовано сурогатне материнство в більшості штатів США, Австралії, ПАР, Казахстані, Білорусі та Російській Федерації.

Заборони інституту сурогатного материнства пов'язані з проблемами біоетичного, правового характеру. Вже при зародженні життя дитини від самого початку суб'єктний склад біологічних та соціальних батьків складається різний, що порушує природні зв'язки дитини та матері.

Очевидним, на думку Головного управління, є необхідність вироблення такої моделі організації сурогатного материнства, яка врахувала б всі позитивні та негативні моменти, виявлені в ході його проведення, в тому

¹ Безп'ятчук Ж. Як українки виношують чужих дітей [Електронний ресурс] / Ж. Безп'ятчук, К. Понях // BBC Україна. – 13.02.2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42995390>.

² http://zakon.rada.gov.ua/zakon/show/994_529

числі в інших державах, та вищезазначені положення ст. 21 Конвенції про права людини та біомедицину 1997 р. щодо заборони використання людського тіла як джерела отримання фінансової вигоди.

На теперішній час можливість відносно швидкого отримання коштів за послуги сурогатної матері (сума компенсації сурогатній матері складає 14 – 20 тис. дол. США) в умовах найнижчої середньої зарплати в Європі зумовлює значні загрози комерціалізації цього процесу з орієнтацією на клієнтів – іноземних громадян. У свою чергу, така практика погіршуватиме демографічну кризу в Україні, несе загрози генофонду нації. У зв’язку з цим, на законодавчому рівні доцільно застосувати заходи упередженої дії, в тому числі, і щодо заборони «сурогатного туризму».

В альтернативному проекті Закону пропонується, на наш погляд, необґрунтовано максимально розширити коло клієнтів послуг сурогатного материнства. Зокрема, пропонується в частині першій нової редакції ст. 48 Основ зазначити, що право на застосування допоміжних репродуктивних технологій мають громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, та *іноземці, які тимчасово перебувають в Україні* в порядку, передбаченому законодавством, що виглядає спірним та не може бути підтримано в зазначеному вигляді.

2. У новій частині четвертій ст. 48 Основ пропонується, зокрема, що застосування допоміжних репродуктивних технологій за методикою сурогатного (замінного) материнства здійснюється за умови наявності письмової згоди членів подружжя (чоловіка та жінки), а також жінки (сурогатної (замінної) матері), в організм якої переноситься ембріон, зачатий подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, та її чоловіка (якщо сурогатна (замінна) матір перебуває у зареєстрованому шлюбі). Зважаючи на правові ризики, що супроводжують застосування допоміжних репродуктивних технологій, доцільно справжність підпису на таких заявах засвідчувати нотаріально відповідно до Закону України «Про нотаріат».

Крім того, в новій редакції ст. 48 Основ допущено дублювання щодо вимог письмової згоди в частині другій та частині четвертій цієї статті.

Звертаємо увагу на те, що поданий законопроект є альтернативним до законопроекту № 8625 від 18.07.2018 р., який Головне управління рекомендувало прийняти за основу. Тому пропонуємо слушні пропозиції цього законопроекту врахувати при доопрацюванні законопроекту № 8625.

**Перший заступник
керівника Головного управління**

Вик. К. Вербицький, В. Гергелійник

С. Гудзинський